

Сучасні тенденції становлення статево-рольової ідентичності підлітків

Tokareva N.M. The present-day tendencies of coming-into-being of adolescents' gender-role identity / N.M. Tokareva // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 558–569.

Н.М.Токарева. Сучасні тенденції становлення статево-рольової ідентичності підлітків. Стаття присвячена аналізу проблеми особистісного розвитку підлітків у контексті суб'єктогенезу. Здійснено теоретичне узагальнення тенденцій становлення статево-рольової ідентичності підлітків як необхідної передумови самовизначення і самоздійснення особистості у період дорослішання. Статево-рольова ідентичність тлумачиться як внутрішня динамічна структура, що зумовлює усвідомлення і переживання людиною власної приналежності до певної статі. Визнано, що засвоєння статево-рольових моделей поведінки здійснюється відповідно до прийнятих у певній культурі ґендерно-рольових стандартів. Дані стандарти розглядаються як типові зразки (моделі) емоційно забарвлених уявлень щодо фемінінних та маскулінінних сценаріїв поведінки і рис характеру особистості.

Проаналізовано важливі аспекти ґендерної соціалізації підлітків в умовах радикальних соціокультурних трансформацій сучасного суспільства префігуративного типу, що ускладнюють ідентифікацію школярів. Детермінантою психічного розвитку підлітків у даних умовах названо ситуацію невизначеності. Обґрунтовано соціокультурну обумовленість статево-рольових відмінностей поведінки підлітків.

На підставі аналізу емпіричного матеріалу окреслено специфіку варіативності статево-рольової поведінки особистості протягом суперечливого підліткового періоду розвитку. Констатовано особливості розвитку персональних конструктів підлітків різної статі як виміру інтегративного особистісного профілю людини у період дорослішання. Представлено узагальнені середньостатистичні результати емпіричного вимірювання особистісних конструктів школярів підліткового віку.

Визначено тенденції психолого-педагогічного супроводу конструктивного розвитку особистісних конструктів підлітків засобами комунікативного моделювання.

Ключові слова: підлітковий вік, суб'єктогенез, суспільство префігуративного типу, ґендерна соціалізація, ґендерно-рольові стандар-

ти, ставево-рольова ідентичність, особистісний конструкт, гуманізація освіти, моделювання.

Н.Н.Токарева. Современные тенденции становления поло-ролевой идентичности подростков. Статья посвящена анализу проблемы личностного развития подростков в контексте субъектогенеза. Осуществлено теоретическое обобщение тенденций становления поло-ролевой идентичности подростков как необходимой предпосылки самоопределения и самореализации личности в период взросления. Поло-ролевая идентичность понимается как внутренняя динамическая структура, обуславливающая осознание и переживание человеком своей принадлежности к определенному полу. Признано, что усвоение поло-ролевых моделей поведения осуществляется в соответствии с принятыми в определённой культуре гендерно-ролевыми стандартами. Данные стандарты рассматриваются как типичные образцы (модели) эмоционально окрашенных представлений о фемининных и маскулинных сценариях поведения и черт характера.

Проанализированы важные аспекты гендерной социализации подростков в условиях радикальных социокультурных трансформаций современного общества префигуративного типа, затрудняющих идентификацию школьников. Детерминантой психического развития в данных условиях названо ситуацию неопределённости. Обосновано социокультурную обусловленность поло-ролевых отличий в поведении подростков.

По результатам анализа эмпирического материала очерчено специфику вариативности поло-ролевого поведения личности в течение противоречивого подросткового периода развития. Констатировано особенности развития персональных конструктов подростков разного пола как измерения интегративного личностного профиля человека периода взросления. Представлены обобщённые среднестатистические результаты эмпирического измерения личностных конструктов школьников подросткового возраста.

Определены тенденции психолого-педагогического сопровождения конструктивного развития личностных конструктов подростков средствами коммуникативного моделирования.

Ключевые слова: подростковый возраст, субъектогенез, общество префигуративного типа, гендерная социализация, гендерно-ролевые стандарты, поло-ролевая идентичность, личностный конструкт, гуманизация образования, моделирование.

Постановка проблеми. Глибинні трансформаційні процеси в сучасному суспільстві зумовлюють полімодальність радикальних змін ментальних структур особистості, що є особливо актуальним у підлітковому віці – періоді «тектонічних зрушень і розломів емоційних площин душі» [2, с.600–601]. Особливості психічного розвитку підлітків в контексті вирішення завдань екзистенціального вибору детермінують валідацію траєкторій усвідомлення перспектив особистісного становлення, вирішення

життєвих проблем в умовах персональної відповідальності, оволодіння складністю власного буття. Разом з тим суб'єктогенез підлітків ускладнюється симптомокомплексом кризи пубертатного розвитку, в умовах якої нейтралізується гнучкість функціональних інваріантів самореалізації, руйнується естетика самокатегоризації особистісного профілю.

Серед факторів особистісного розвитку підлітків значну роль відіграють чинники статевої типізації та прийняті у соціокультурному просторі суспільства гендерно-рольові стандарти, що зумовлюють статево-рольові відмінності і впливають на характер психічного розвитку та міжособистісних взаємин. У даному контексті не викликає сумніву необхідність осмислення ключових тенденцій становлення статево-рольової ідентичності сучасних підлітків з метою виявлення потенційних можливостей гармонізації особистісного становлення у період дорослішання.

Аналіз досліджень із даної проблеми. Проблемне поле статево-рольової ідентифікації особистості у вимірах дорослішання широко представлене у науковому доробку як вітчизняних (Ю.Є.Альошина, А.С.Волович, Т.В.Говорун, О.М.Кікінежді, І.С.Клецина, І.С.Кон, І.В.Романов, Т.І.Юферева та ін.), так і зарубіжних (S.Bem, A.Eagly, R.Hartley, R.Helmreich, M.Jinn, G.Spanier, J.Spense & etc.) дослідників. Методологічний контент аналізу проблеми ідентичності особистості (О.Є.Блінова, М.Й.Боришевський, М.В.Заковоротна, О.М.Крилов, Л.М.Путілова, Н.І.Сарджвеладзе, Т.М.Титаренко, Л.Б.Шнейдер та ін.; G.Breakwell, E.Erikson, E.Fromm, E.Goffman, J.Habermas, E.Marcia, G.Mead, H.Tajfel, J.Turner & etc.) дозволяє виділити два семантичних поля інтерпретації даного поняття: як організацію життєвого досвіду особистості в індивідуальну его-структуру («безперервність самопереживання індивіда», «внутрішня рівність із собою») і як форму узгодження (адаптації) внутрішнього образу «Я» і зовнішніх умов життєдіяльності людини в соціокультурному просторі, інтеграцію індивідуальної totoжності з певними соціальними групами [Еріксон]. Актуалізація ідентичності відображує значимість суб'єктивних механізмів психічної активності особистості (Л.Б.Шнейдер). Інтеграція в особистісному профілі его-ідентичності і соціальної ідентичності (моделювання соціально-психологічного конструкта поля суб'єктивних сценаріїв) забезпечує ефективність життєвих сценаріїв особистості на стадії дорослішання [5].

Статево-рольова ідентичність беззаперечно визнається науковою спільнотою як вагома складова особистісного пошуку са-

мотоожності у період дорослішання і тлумачиться як внутрішня динамічна структура, що інтегрує окремі сторони особистості, пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі, у єдине ціле без втрати їх своєрідності [4, с.39–40]. Засвоєння статево-рольових моделей поведінки (зокрема – формування нормативних образів фемінінності і маскулінності) здійснюється в контексті суб'єктогенезу відповідно до прийнятих у певній культурі гендерно-рольових стандартів (типових зразків (моделей), усталених, емоційно забарвлених уявлень (переконань) щодо поведінки і рис характеру чоловіків і жінок).

Соціальне середовище традиційного типу із жорстко страфікованою суспільною структурою, що від народження детермінує вектор суб'єктогенезу і фіксує статусно-рольову позицію людини (кофігуративний тип культури у термінології М. Мід [3]), обумовлює форматування індивідуального досвіду особистості із збереженням пріоритетності механізмів ретрансляції усталених норм і цінностей від дорослих (батьків) до дітей (та підлітків). У даному вимірі соціокультурного простору статево-рольова ідентифікація дітей та підлітків, як свідчать дослідження Е.Маккобі, відбувається в умовах статевої сегрегації (від пізньолат. *segregatio* – відділення), внаслідок чого утворюються дві гендерні субкультури: окремо у хлопчиків і у дівчаток, що виявляються в ігрових стилях, мовленнєвих паттернах, правилах, характері активності та інтересів, у способах спілкування, стійкості груп, особливостях дружніх взаємин [цит.за 1, с.51]. Традиційно у спілкуванні дівчат простежується схильність до прийняття експресивної ролі, яка пояснює необхідність бути доброю, чутливою до проблем інших, піклуватися про них і бути готовою до співробітництва. У поведінці хлопців частіше виявляється інструментальна роль, що вимагає домінування, незалежності, конкурентноспроможності. Відмінності у поведінці хлопців і дівчат посилюють сегрегацію, а сегрегація, як наголошує Т.В.Бендас, сприяє посиленню відмінностей між представниками різної статі [1, с.288–289]. У віці 12–13 років (середній підлітковий вік), згідно із твердженнями Д.Шеффера, хлопці і дівчата демонструють нетерпимість до поведінки, що не узгоджується із гендерно-рольовими стереотипами. Означена тенденція пов'язана з процесом статевої інтенсифікації – посилення статевої відмінностей через збільшення необхідності дотримуватися стандартів статево-рольової поведінки внаслідок вступу у пубертат. У площині анатомо-фізіологічних змін хлопці-підлітки починають розглядати себе через призму маскулінності, дівчата

ж роблять акцент на своїх фемінінних ознаках [6, с.686–687] і виявляють готовність слідувати соціальним приписам щодо моделей гендерної поведінки. Разом з тим конструювання статево-рольових стандартів як системи полярної дихотомії суперечить плюралізму суспільства епохи постмодернізму і потребує кардинального переосмислення принципів психолого-педагогічного супроводу гендерної соціалізації підлітків.

Постановка завдання. Згідно з означеним у контексті даної статті ми мали за мету емпірично дослідити та співставити змістові характеристики окремих інтегративних особистісних конструктів (personality constructs) підлітків різної статі задля означення сучасних тенденцій статево-рольової ідентифікації особистості у період дорослішання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною ознакою суспільства префігуративної культури є кардинальна заміна зовнішніх суспільних і групових регуляторів (детермінант) поведінки людини її персональним вибором сценаріїв життєтворчості [3]. Досвід батьків у суспільстві XXI століття все частіше не сприймається молоддю в якості соціокультурних моделей і взірців для наслідування у ситуації невизначеності; оцінювання суб'єктивно значущих для підлітків норм поведінкових стратегій відбувається переважно у групах однолітків за амбівалентними критеріями своєї молодіжної субкультури.

Руйнування традиційних форм трансляції культури поведінкових стандартів між поколіннями спричиняє глобалізацію психосоціальної акселерації молоді, і зокрема – у контексті статево-рольової ідентичності. Позитивний вектор статево-рольової ідентичності імпліцитно передбачає таку конфігурацію елементів ідентичності у структурі персонологічного профілю особистості, яка зумовлює позитивне самосприймання, емоційний комфорт і адекватність поведінкових моделей у ситуації невизначеності. Проте кризовий характер підліткового етапу генези буття відрізняється суперечностями особистісного та суб'єктивного порядку. Зокрема, дихотомія соціально-індивідуального при розв'язанні задач вікового розвитку сучасних підлітків реалізується через зіткнення соціальних інтересів (відчуття співприналежності до традиційних форматів функціонування соціокультурного простору, означення шляхів інтегрування до світу дорослих, засвоєння стильових ознак поведінки згідно зі статево-рольовою диференціацією) та індивідуальних інтересів (ствердження власної дорослості, творення індивідуального життєвого сценарію, форматування психосексуальних установок і орієнтацій згідно

зі статево-рольовим позиціонуванням). Підлітки відкриті новому досвіду, прагнуть індивідуалізації і водночас усвідомлюють необхідність прийняття умовних цінностей відповідно до очікувань широкого суспільного загалу. Разом з тим безпосередній життєвий досвід підлітків (усвідомлена реальність) пов'язаний лише із позицією дитини, і тому їхні уявлення щодо мужності і жіночності (ідеалізовані статево-рольові стандарти) є переважно запозиченим дискурсом, що, у свою чергу, зумовлює дисоціативність гендерних моделей поведінки у підлітковому віці. Ідеальні уявлення підлітків про чоловіків і жінок та реальна поведінка підлітків як хлопців та дівчат є, таким чином, різновекторними утвореннями (Ю.Є.Альошина, А.С.Волович, Т.І.Юферева). У даному контексті ідеальні стандарти не виконують регулятивної функції в якості зразка (моделі) статево-рольової поведінки підлітків. А отже, не викликає сумнівів соціокультурна детермінація статево-рольових відмінностей у поведінці підлітків.

Задля перевірки означеного твердження нами було виконано емпіричне дослідження на базі загальноосвітніх шкіл м.Кривого Рогу. Вибірку склали 432 підлітка віком 12 – 13 років (учні 7-х класів); серед них 247 хлопців та 185 дівчат. Аналізу підлягали виявлення підлітками різної статі особистісно-інтелектуальних чинників (раціональності та готовності до ризику), що позначаються на прийнятті рішень. Дослідження було виконане за допомогою Опитувальника Т.В.Корнилової «Особистісні фактори прийняття рішень» (ОФР-25). Вибір методики був зумовлений тим, що у переважній більшості видів діяльності людини процес прийняття рішення реалізується в умовах дефіциту інформації і часу, боротьби мотивів, що відображується в оцінюванні ситуації як невизначеної (об'єктивно та/ або суб'єктивно). А отже, існує можливість різного психологічного опосередкування зовні однакових виборів в умовах невизначеності. Узагальнені дані психодіагностичного вимірювання наведено в таблиці 1.

Співставлення середніх величин (M_x) особистісних факторів прийняття рішень підлітків різної статі у площині розподілу часток раціональності та готовності до ризику в межах особистісного профілю респондентів підтвердив переважання раціональності у поведінці як хлопців ($M_x = 7,6071$), так і дівчат ($M_x = 7,6047$), що інтерпретується у площині екологічного інтелекту особистості (G.Gigirenzer) як певною мірою спрощення архітектоніки взаємозв'язків між різними орієнтирами суб'єкта. Раціональність прийняття рішень обумовлює зорієнтованість підлітків у прийнятті рішень на розрахунок, очікувану або ре-

альну користь та достатній рівень впевненості підлітків у сталих умовах життєдіяльності. Готовність до ризику як генералізована характеристика способів виходу суб'єкта із ситуації невизначеності на засадах нормативного експериментування та сприйняття нових викликів серед підлітків різної статі виражена відносно рівно ($M_x = 4,4419$ у дівчат та $M_x = 4,1607$ у хлопців). За умов передбаченої рівності дисперсій (значення критерію Лівіня $p > 0,05$ (табл.1)) t -критерій Стьюдента для незалежних вибірок доводить, що виявлення M_x раціональності і готовності до ризику як особистісних факторів прийняття рішень підлітками різної статі статистично достовірно не відрізняються (p -рівень $> 0,05$).

Таблиця 1

Параметри статистичної достовірності відмінностей у виявленні особистісних факторів прийняття рішень між групами підлітків різної статі

Критерії аналізу	Середнє (M_x)		Критерій рівності дисперсій Лівіня	t-критерій рівності середніх Стьюдента	
	Хлопці (N = 247)	Дівчата (N = 185)	Рівень значимості відмінностей p	t	Значимість (2-стор.)
Рациональність як особистісний фактор	7,6071	7,6047	0,591	0,005	0,996
Готовність до ризику	4,1607	4,4419	0,057	-0,763	0,447

Уточнення тенденцій виявлення симптомокомплексу раціональності підлітків різної статі забезпечило емпіричне дослідження із використанням методики Є.П.Ільїна «Вимірювання раціональності» (табл.2).

Співставлення середніх величин виявлення елементів симптомокомплексу раціональності підлітками різної статі із подальшим ранжируванням дозволило зафіксувати найбільш виражені особистісні характеристики даного профілю. Хлопцям підліткового віку найбільш притаманні прагматичність ($M_x = 4,0714$, I рангова позиція) та імпульсивність ($M_x = 3,7679$, II рангова позиція). Достатньо вираженими є також такі особистісні конструкти як обережність ($M_x = 2,4464$) та нестійкість намірів ($M_x = 2,3571$). Мінімально представленими конструктами суб'єктивного профілю хлопців-підлітків є мрійливість ($M_x =$

0,5000) та готовність до ризику ($Mx = 0,5536$). Розподіл означених величин у межах вибірки відзначається мінімальними показниками стандартного відхилення.

Таблиця 2

Параметри статистичної достовірності відмінностей у виявленні симптомокомплексу раціональності підлітків різної статі

Критерії аналізу	Середнє (Mx)		Критерій рівності дисперсій Лівіня	t-критерій рівності середніх Стьюдента	
	Хлопці (N = 247)	Дівчата (N = 185)	Рівень значимості відмінностей p	t	Значимість (2-стор.)
Параметри раціональності					
Обережність	2,4464	2,2791	0,985	1,045	0,299
Нерішучість	1,3036	1,2558	0,326	0,342	0,733
Залежність від обставин	1,2679	0,8837	0,213	2,381	0,019
Прагматичність	4,0714	3,7674	0,292	1,115	0,268
Наполегливість	0,7321	0,7442	0,789	-0,134	0,894
Імпульсивність	3,7679	4,3256	0,455	-1,846	0,050
Рішучість	1,5714	1,6279	0,726	-0,223	0,824
Самостійність	1,1786	1,3953	0,193	-1,655	0,101
Мрійливість	0,5000	0,4884	0,864	0,114	0,910
Нестійкість намірів	2,3571	2,0233	0,431	1,216	0,227
Незалежність	1,6071	1,6744	0,398	-0,631	0,529
Цілеспрямованість	1,2321	1,5116	0,206	-1,410	0,162
Схильність до прогнозування майбутнього	1,9107	1,9070	0,562	0,022	0,982
Готовність до ризику	0,5536	0,7442	0,861	-1,195	0,235

Аналогічні тенденції ієрархії елементів симптомокомплексу раціональності прослідковуються також в особистісному профілі дівчат-підлітків: найбільш вираженими є такі конструкти як імпульсивність ($Mx = 4,325$, I рангова позиція) та прагматичність ($Mx = 3,7674$, II рангова позиція), що означає суперечливий характер суб'єктогенезу підлітків незалежно від статі. Розвиненими в особистісному профілі дівчат є також такі конструкти як обережність ($Mx = 2,2791$) та нестійкість намірів ($Mx = 2,0233$).

Мінімально представленими конструктам суб'єктивного профілю респондентів-дівчат є мрійливість ($Mx = 0,4884$), готовність до ризику ($Mx = 0,7442$) та наполегливість ($Mx = 0,7442$). Розподіл означених величин у межах вибірки відзначається мінімальними показниками стандартного відхилення.

В цілому у виявленні особистісних конструктів симптомокомплексу раціональності підлітками різної статі суттєвих відмінностей не спостерігається, що підтверджує функціонально-динамічний характер регулятивних новоутворень підліткового періоду генези буття особистості, не пов'язаний із статевою приналежністю суб'єктів життєтворчості. Підлітки вибіркової сукупності (незалежно від статевої приналежності) в умовах полівалентних виборів у ситуації невизначеності не мають достатніх ресурсів раціональної поведінки, що ускладнює прийняття ними перспективних відповідальних рішень, зорієнтованих на динамічні інтеракції у мінливому соціокультурному просторі інформаційного суспільства префігуративної культури. З урахуванням глобальної технологізації та агресивної інформатизації сучасного суспільства отримані результати дослідження засвідчують невідповідність інтелектуального та особистісного потенціалу підлітків рівню вирішуваних ними навчальних та екзистенційних задач.

Застосування t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок, коректність використання якого перевірена за допомогою критерію однорідності дисперсій Лівія при $p > 0,05$, дозволило зафіксувати статистичну значущість достовірних відмінностей між групами підлітків різної статі лише за такими елементами симптомокомплексу раціональності як залежність від обставин (p -рівень = $0,019$ за умови $p \leq 0,05$) та імпульсивність (p -рівень = $0,050$ за умови $p \leq 0,05$). Рівень вираження даних ознак у підлітків різної статі має різний вектор спрямування: залежність від обставин більш властива хлопцям-підліткам ($t = 2,381$), тоді як виявлення імпульсивності статистично достовірно вище у вибірці дівчат підліткового віку ($t = -1,846$). Виявлення інших особистісних конструктів симптомокомплексу раціональності підлітками різної статі статистично достовірно не відрізняється, відмінності мають лише кількісний характер.

Домінування ознак недиференційованого типу статево-рольової ідентичності серед підлітків свідчить про відсутність диференційованості суб'єктивного простору у підлітковій субкультурі: орієнтовні моделі (еталонні зразки маскуліності і фемінінності) та стандарти статево-рольової поведінки хлопців та дівчат достат-

ньо близькі за сценаріями виявлення, що обумовлює їх поєднання у цілісну схему (*uni-sex*). Така організація суб'єктивного простору підлітків у суспільстві префігуративної культури детермінує інтегрування *self*-парадигми особистості у період дорослішання до структури позастатевої моделі ідентифікації.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Аналіз наукового дискурсу статево-рольової ідентифікації підлітків підтверджує, що у суспільстві префігуративної культури відбуваються зміни у перебігу статево-рольової ідентифікації підлітків:

- підлітковий вік означений тенденцією до конвергенції статей (від лат. *convergentio*, від *convergo* – наближуюся, сходжуся; процес зближення, уподібнення різних систем, стирання відмінностей між ними внаслідок необхідності задоволення подібних функціональних вимог);
- соціокультурні стандарти усталених емоційно забарвлених уявлень щодо фемінінних та маскуліних сценаріїв поведінки і рис характеру особистості у підлітковій субкультурі нівелюються, що призводить до зниження інтенсивності емоційних переживань статевого позиціонування представниками різної статі та статево-рольової недиференційованості виявлення поведінкових моделей;
- детермінантою психічного розвитку підлітків у даних умовах можна вважати ситуацію невизначеності, що зумовлює варіативність статево-рольової ідентичності у контексті соціокультурних трансформацій.

Модельовання оптимальних особистісних конструктів у підлітковому віці можливе в контексті набуття персонального досвіду успішної раціонально-конструктивної поведінки [5], зокрема статево-рольової. Ефективність суб'єктогенезу підлітків залежить від особливостей діалогічного партнерства суб'єктів навчально-виховного процесу у спеціально структурованому відкритому освітньому просторі та міри інтеріоризації набутого досвіду модельовання конвенційної реальності у вимірах гуманістичної освіти. Важливу роль у соціокультурному просторі особистісного становлення підлітків відіграють механізми смислотворення у ситуації діалогу.

За нашим переконанням напрацювання досвіду комунікативного модельовання особистісних конструктів дозволить не лише декларувати споглядалні умовиводи, але й створювати надійний розвивальний інструментарій конструктивного психолого-педагогічного супроводу особистісного становлення підлітків у непростих вимірах дорослішання. Тому виконане дослідження

не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми і передбачає подальші наукові розвідки.

Список використаних джерел

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : учеб. пособ. / Т. В. Бендас. – Санкт-Петербург : Питер, 2006. – 431 с.
2. Крайг Г. Психология развития / Грэйс Крайг; [пер. с англ. Н.Мальгиной, Н.Миронова и др.] – 7-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 992 с.
3. Мид М. Культура и мир детства: Избранные произведения / Маргарет Мид; [пер.с англ. и коммент. Ю.А.Асеева].– Москва : Наука, 1988.– 455 с.
4. Романов И. В. Особенности половой идентификации подростков / И. В. Романов // Вопросы психологии. – 1997.– № 4.– С. 39–47.
5. Токарева Н. М. Моделювання особистісних конструктів підлітків у вимірах освітнього простору : монографія / Наталя Миколаївна Токарева. – Кривий Ріг : ТОВ ВНП «ІНТЕРСЕРВІС», 2015.– 448 с.
6. Шэффер Д. Дети и подростки : психология развития : монография / Дэвид Шэффер ; [пер. с англ. А. Багачев, С. Комаров, И. Малкова и др.] – 6-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2003.– 976 с.
7. Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис / Эрик Эриксон; [пер. с англ. А. Д. Андреевой, А. М. Прихожана, В. И. Ривош; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых]. – Москва : Флинта, 2006. – 352 с.

Spysok vykorystanyh dzereł

1. Bendas T. V. Gendernaja psihologija : ucheb. posob. / T. V. Bendas. – Sankt-Peterburg : Piter, 2006.– 431 s.
2. Krajg G. Psihologija razvitija / Grjejs Krajg; [per. s angl. N.Mal'ginoj, N.Mironova i dr.] – 7-e izd. – Sankt-Peterburg : Piter, 2000. – 992 s.
3. Mid M. Kul'tura i mir detstva : Izbrannye proizvedenija / Margaret Mid ; [per. s angl. i komment. Ju. A. Aseeva].– Moskva : Nauka, 1988.– 455 s.
4. Romanov I. V. Osobennosti polovoj identifikacii podrostkov/ I. V. Romanov // Voprosy psihologii. – 1997.– № 4.– S. 39–47.
5. Tokareva N. M. Modeljuvannja osobystisnyh konstruktiv pidlitkiv u vymirah osvith'ogo prostoru : monografija / Natalja Mykolai'vna Tokareva. – Kryvyj Rig : TOV VNP «INTERSERVIS», 2015.– 448 s.

6. Shjeffer D. *Deti i podrostki : psihologija razvitija : monografija / Djevid Shjeffer ; [per. s angl. A. Bagachev, S. Komarov, I. Malkova i dr.] – 6-e izd. – Sankt-Peterburg : Piter, 2003. – 976 s.*
7. Jerikson Je. *Identichnost' : junost' i krizis / Jerikson; [per. s angl. A. D. Andreevoj, A. M. Prihozhana, V. I. Rivosh; obshh. red. i predisl. A. V. Tolstyh]. – Moskva : Flinta, 2006. – 352 s.*

N.M. Tokareva. The present-day tendencies of coming-into-being of adolescents' gender-role identity. The article investigates the issue of personal development of adolescents in the context of the subject's genesis. A theoretical generalization of trends of coming-into-being of adolescents' gender-role identity as a necessary prerequisite of a person's self-identification and self-fulfilment during his/her coming of age has been made. Gender-role identity is interpreted as an internal dynamic structure that conditions a person's understanding and experiencing as being part of a particular gender. It has been recognized that mastering gender-role behaviour models is carried out in accordance with gender-role standards accepted in a particular culture. Those standards are regarded as typical examples (models) of emotionally charged ideas about feminine and masculine behaviour scenarios and personality traits.

Important aspects of gender socialization of adolescents under the conditions of radical socio-cultural transformations of the modern society of pre-figurative type, which complicate self-identification of school children, have been analyzed. Under those conditions, the situation of uncertainty has been identified as the determinant of adolescents' mental development. The sociocultural conditionality of gender-role differences in the behaviour of adolescents has been founded.

Based on the analysis of empirical evidence, the specifics of variability of a person's gender-role behaviour during the controversial adolescent period of his/her development have been outlined. The availability of special features of personal constructs' development in teenagers of different genders as a dimension of integrative profile of a person during his/her coming of age has been stated. The generalized statistically average results of empirical measurements of personal constructs of teenage school children have been presented.

Trends of psychological and pedagogical support of the constructive development of adolescent personality constructs by means of communicative modelling tools have been identified.

Key words: adolescence, subject's genesis, pre-figurative type society, gender socialization, gender-role standards, gender-role identity, personality construct, humanization of education, modelling.

Received July 21, 2016

Revised September 09, 2016

Accepted October 06, 2016